

**BÂBÂ TÂHİR-İ HEMEDÂNÎ DİVANININ MEHDÎ-İ HAMÎDÎ
NÜSHASINDA GEÇEN DOBEYTİLERİ VE TÜRKÇE TERCÜMESİ**

YRD. DOÇ. DR. AHMET FARUK ÇELİK*

Öz

Baba Tahir-i Hemedani, İran edebiyatının parıltısı sayılan büyük bir şâiri ve şiirleri Fars edebiyatının parlak bir aynası sayılacak değerli bir ârifidir. Fakat tercih ettiği zâhidâne ve dervişâne hayatı sebebi ile çok uzun zamanlar edebiyat araştırmacılarının gözünden uzak kalmıştır. Bunun sonucu olarak da onun dili ve eserleri üzerine edebi araştırmalar yoğunlaşmamıştır. O esaslı bir medrese ve edebiyat tahsiline sahip olmadığı halde, sabit bir vezne bağlı kalarak da olsa aruzla şiir söylemiş, bütün edebiyatçılardan farklı olarak duygularını Derî lehçesi dışında, bölgesel bir dil olan Lorî lehçesi ile ifade etmiştir. Bir lehçe şairi olmasına rağmen yalnız yaşadığı bölgeyi değil, hem şiirleri ve hem irfanı ile bütün İran'ı ve başka ülke insanlarını da etkileyebilmiştir.

Maalesef, şiirleri ağızdan ağıza dolaşırken aradan geçen bin yıllık zamanın tahrip edici eli altında orijinalliğini koruyamamış, onu seven halkın zevkine göre farklılaşarak günümüze intikal edebilmiştir. Fars dili ve kültürünün önemli bir varlığı olarak onu ve eserlerini orijinal hali ile gözlere gösterecek araştırma ve çalışmaların artmasını ümit ederken, Mehdî-i Hamîdî tarafından hazırlanmış Dîvân'ının dobeytîlerden ibaret kısmını Türkçe tercümesi ile birlikte burada yayınlıyoruz.

* Yrd. Doç. Dr. Ahmet Faruk ÇELİK, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı öğretim üyesi. Email: afaruk27@hotmail.com.

Anahtar Kelimeler: Bâbâ Tâhir, Tuğrul Bey, Hemedân, terâne, dobeytî, rubâ'î, kıta, hezec, Lorî, Loristan, Derî, Fars Dili, İnan.

ABSTRACT

Baba Taher-i Hamadani is accepted from one of a brightest and most famous poets of Iran. His poems is a bright and reflective mirror for Persian language and literature. Because of his ascetist and der-vish life style that he had preferred, he remained hidden from eyes of literature researcher for long terms. And consequently literal researchers couldn't be concentrated on him works and poems.

He wasn't someone of studied at madrasah and he had no have a good literary education. But however he song poems with aruz prosody. Baba Taher had expressed his feelings in Lorestan dialect of Persian and it wasn't a way of expression feelings for literary men at that terms. As well as he was a dialect poet he could take effect all of Iranisch men and all neighbour lands' people with his poems and mysticism. But unfortunately his poets and expressions changed in some ways when peoples transferred them from mouth to mouth. And ultimately his poem couldn't save its own originality in point of language properties. Now we hope that some Baba Taher researchers search his works and poems once again. We have present his quatrain and their Turkish translate here, which studied by Mahdi Hamed-i.

Keywords: Baba Taher-i Hamadani, Mahdi Hamed-i.

چکیده

بابا طاهر همدانی یکی از شاعران بزرگ ایران می باشد. عارفی که شعرهایش آینه تابان ادبیات ایران است. اما به دلیل زندگی زاهدانه و درویشانه ای که ترجیح داده بود به مدت طولانی از چشم پژوهشگران ادبیات دور مانده است. در حالی که وی به صورت اساسی تحصیلات مکتب و مدرسه نداشته و ادبیات نخوانده است اما با ثابت قدم بودن در وزن، شعر عروض سروده و متفاوت از تمام ادیبان احساسش را ورای لهجه دری به زبان منطقه ای لری

سروده است. علی رغم اینکه شاعر یک لهجه می باشد هم با شعر و هم با عرفانش هم مردم ایران و هم انسان های کشورهای دیگر را تحت تاثیر قرار داده است.

متأسفانه اشعار در انتقال زبان به زبان و در طول هزار سال نتوانسته است اصالت خود را حفظ کند و بسته میل طرفدارانش بصورت متفاوت از اصل خویش به امروز رسیده است. با امید به اینکه تحقیقات شایانی در راستای اشعار این شاعر که یکی از داراییهای ارزشمند فرهنگ و زبان فارسی است دوبیتهای دیوانی که از طرف مهدی حمیدی تدوین شده است با ترجمه ترکی در این مقاله بررسی شده است.

کلید واژه ها: بابا طاهر، طغرل، همدان، ترانه، دو بیت، قطعه، لری، لرستان، دری، زبان

فارسی، ایران

I. BÂBÂ TÂHİR-İ HEMEDÂNÎ

a. Hayatı

Bâbâ Tâhir-i Hemedânî, Hicri beşinci yüzyılın ilk yarısının başında yaşamış sufi İranlı şairdir. Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'le aynı çağda yaşamıştır. Tarihçi Râvendî'nin dediğine göre Tuğrul Bey Hicri 447 yani Miladi 1055 yılında Hemedân'a geldiğinde, şehir kapısında onunla görüşmüş, ondan nasihat ve dua almıştır. Bâbâ Tâhir'in hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Yaşadığı yere izafeten bazen Hemedânî, bazen de Lorî nisbesi ile anılır.

"Bâbâ Tâhir'in muamma niteliğindeki bir kıtasından onun 326'da (938) doğduğu ileri sürülmektedir. Bu tarih, Rızâ Kulî Hân'ın onun ölüm tarihi olarak verdiği² 1010 tarihi ile uygunluk arzietmekte"³ ise de; her iki tarih de şairin 477/1055 yılında Tuğrul Bey'le görüştüğü gerçeğine bakılırsa doğru olmamalıdır. Bizce o dobeyfî ona ait değildir. Bir başka şairin dobeyfîsi, söyleyiş benzerliğine istinaden ona ait zannedilmiştir. Çünkü şairin, muamma tarzında söylenmiş olsa bile, bir başka dobeyfîsinden⁴ seksen dört yaşını yaşamış olduğunu çok

² Hidayet, Rıza Kuli Han, *Mecma'u'l-fusahâ*, I, 326, Tahran 1382 hş.

³ Yazıcı, Tahsin, *Baba Tâhir-i Uryân*, DİA, IV, 370, İstanbul 1991.

⁴ Bkz. Bu makale, 86 numaralı dubeyfî.

açık anlıyoruz. Eğer bu seksen dördüncü yaş, o malum karşılaşmanın meydana geldiği Miladi 1055 tarihine tesadüf ediyorsa, o vakit onun doğum tarihi Hicri 360, Miladi 971 olmalıdır. Çünkü çok erken bir tarih olan 326'da doğmuş olsaydı, Tuğrul Bey'le görüşmesi 410 yılına denk gelecekti. Hâlbuki bu görüşmenin 477 yılında gerçekleştiği, şimdiye kadar aksine bir belge de ortaya konamamıştır.

Râvendî'nin, onun hakkında sonraları yazılan hemen her kaynakta anılan rivayeti şu şekildedir: "Tuğrul Bey Hemedân'a geldiğinde evliyadan üç büyüğün bulunduğunu işittim. Bâbâ Tâhir, Bâbâ Ca'fer ve Şeyh Hamşâ. Hemedân'ın girişinde, adına Hızır denen küçük bir dağ vardır. Bunlar orada durmuşlardı. Sultan'ın nazarı onlara ilişti. Ordusu ile beraberdi. Atından inip, veziri Ebû Nasr el-Kundûrî ile birlikte onların huzuruna vardı, ellerini öptü. Bâbâ Tâhir gönlü yanık biriydi. Ona, "Ey Türk! Allah'ın kullarına nasıl muamele edeceksin?" diye sordu. Sultan, "Sen nasıl emredersen," diye cevapladı. Bâbâ Tâhir ona, "Allah adalet ve iyilikle emreder," ayetini okudu. Bunun üzerine Sultan ağladı ve "Öyle muamele ederim" dedi. Bâbâ, yıllarca abdest aldığı kırık ibriğini elinde tutuyordu. Onu kendi elinden çıkarıp Sultanın parmaklarına geçirdi ve "Dünya memleketini böylece senin eline geçirdim. Adaletli ol!" dedi. Sultan sonraları, bir dilek veya muharebe anında onu parmaklarında tutardı⁵."

Bâbâ Tâhir, halk arasında kerametleri ile bilinen, mânevî şöhrete sahip büyük bir mutasavvıf olmasına rağmen, dervişane bir hayat süren, evi barkı, yeri yurdu olmayan, okuduğu sevgi ve hasret konulu duygu yüklü şiirleri ile halkın gönlünde yer edinmiş biriydi. Hemedân'da vefat eden Bâbâ Tâhir'in ölüm yılı her ne kadar kesin bir tarihle belgelendirilmese de, muamma tarzındaki bir dobeytîsinden anladığımıza göre seksen dört yaşını görmüştür⁶. Mezarı Hemedân'dadır.

b. Mânevî ve Tasavvufî Cephesi

Sehl-i mümteni tarzındaki şiirlerinde Bâbâ Tâhir, dünyanın mahiyetinden ve insanın dünyadaki garipliğinden bahsetmiş, kendi peri-

⁵ Râvendî, Muhammed b. Ali, *Râhatu's-sudûr*, s. 98-99, Leiden 1921.

⁶ Bkz. Bu makale, 86 numaralı dubeyfî.

şanlığına ve yalnızlığına ağlamıştır. Bâbâ Tâhir'in dobeytlerinde bahsettiği tek bir arzusu vardır. O da, hasretini çektiği sevgiliye kavuşmaktır. Mânevî kişiliğine ve yaşayışına ve halkın da onu öyle tanımasına bakarsak, Bâbâ Tâhir'in şiirlerinde söz ettiği sevgi bizce ilâhî ve mânevî, yani tasavvufi bir sevgidir. Şiirlerinde bahsettiği sevgili de tabii olarak sûfiyâne sevgilinin karşılığı olan Allah olmalıdır.

İslami şiir ve şairlik geleneğinde özellikle de İran tasavvuf edebiyatında, ilâhî sevgiyi ifade ediş biçimi, mecazî ve dünyevî sevgili için kullanılan aynı kelime, simge ve semboller ve aynı tarz mazmun ve mefhumlarla yapıldığından Bâbâ Tâhir de sûfiyâne olan sevgisini ve sevgilisini, mecburen mecazî aşk için kullanılan kelime ve sembollerle ifade etmiştir. Bu makaledeki beş numaralı dobeytisinde “geceleri sevgili ile görüşme” mazmununun aslında mecazî anlamlı olduğu ve gerçekte “geceleyin teheccüd namazına kalkmayı” ifade ettiği çok kolay anlaşılır. Ancak kültür ve medeniyette yaşanan fetret zamanları neticesinde değişen düşünce düzeni ve araya giren bilgi kopukluğu gibi çeşitli sebeplerden dolayı, Bâbâ Tâhir'in şiirleri de diğer sûfi şairler gibi, dünyevî ve mecazî duyguların ifadesi şeklinde anlaşılmuş ve öyle yorumlanmıştır.

c. Şair Olarak Edebi Cephesi

Bâbâ Tâhir, bir lehçe şairidir. Doğduğu ve yaşadığı yer olan Loristan bölgesinin lehçesi ile halk dilinde adına dobeytî veya terâne denen bir nazım türü ile lirik duygu ve manalar ifade eden şiirler söylemiştir. Şâir Loristan lehçesi ile söylediği dobeytîlerinde, söz sanatlarına iltifat etmemiş, ağır ve anlaşılmaz kelime ve mazmunlar kullanmamıştır. Belki esaslı bir medrese eğitime sahip olmayışından ya da mânevî tarafa açık his ve duygu dünyası sebebi ile yapmacıktan kaçındığı için, çeşitli mânevî ve lafız sanatları kullanarak sözü süslemek yerine içinden geldiği gibi şiir söylemeyi tercih etmiştir. Yapmacıktan kaçınmak ve sanatlı söz söyleme kaygısından uzak durmanın verdiği bir samimiyetle, şiirlerini gerek kelimeleri seçerken ve gerek ifade ediş biçimi ile herkesin duygularına hitap eder tarzda söylemiştir. Şiirleri, söyleyişindeki sadelik ve basitlik özelliği yanında, taşıdığı

riyasız duygu ve lirizmden dolayı aradan geçen bin yıla rağmen unutulmamıştır.

Bâbâ Tâhir, gazellerinde de kıtalarındaki vezni kullanmıştır⁷. Bâbâ Tâhir'in dobeytîleri her ne kadar onun mensubu olduğu Loristan'ın lehçe ve şivesi ile söylenmiş olsa bile, şiirleri halk arasında çok sevilip tutulduğu için İran'ın her bölgesine dağılmış ve yayılmıştır. Sanıyoruz bugün bize intikal edebilen dobeytîlerinde görülen farklı şive ve lehçelere ait dil özellikleri, ağızdan ağıza geçen bu dağılıp yayılma sonucunda ortaya çıkmış olmalıdır.

d. Eserleri

Farsça ve Arapça eserleri ve risaleleri olduğu söylene de, bunlar günümüze kadar gelmemiştir. Ona ait *Kelimâtu'l-Kısâr (Kısa Sözler)* adlı eserinin konusu ilim, marifet, zikir, ibadet, sûfiyâne vecd ve ilâhî sevgiye dair ârifâne bilgilerdir.

Eski tezkirelerde Bâbâ Tâhir'e ait kıtalara pek az rastlandığı için, yüzyılımızın ilk çeyreğine kadar pek tanınmamıştır. 1885'ten itibaren Avrupalı şarkiyatçıların araştırmaları ve bu araştırmaları takip eden İran'daki çalışmalar bu kıtaların sayısını artırmış, aynı zamanda az da olsa bazı gazellerinin bulunmasına yardımcı olmuştur. Nitekim araştırmaları ile Vâhid-i Destgirdî, bilinen 87 kıtayı 296'ya, gazel sayısını da birden dörde çıkarmış ve bunları "*Divân-ı Kâmil-i Bâbâ Tâhir-i 'Uryân*" adıyla neşretmiştir (Tahran 1306 hş.)⁸. Bâbâ Tâhir'in *Divan'ı*, son çalışmalara göre yaklaşık üç yüz dobeytî ve birkaç kıtadan ibaret tir. Onun dobeytîleri gibi, Loristan lehçesi ile söylediği kıtalarının da konu ve mazmunları aynıdır.

e. Dobeytî veya Terâne

İran edebiyatında kullanılmış eski nazım türlerinden biridir. Bugün de İran'ın mahalli birtakım manzumeleri bu âhenk ve tarzdadır. En tanınmış terâneler, Bâbâ Tâhir-i Hemedânî tarafından söylenmiş-

⁷ Yazıcı, s. 371.

⁸ Yazıcı, s. 371.

tir⁹. Şeklen rubâîye benzemekle birlikte vezin bakımından ondan ayrıldığı için bu kıtalara dobeytî denilmiştir. Aruzun, hezec-i müseddes-i mahzuf veznindedir. Hâlbuki rubâî vezni hezec-i mekfuf-i mak-surdur. Bu sebeple bu kıtalara rubâî değil dobeytî denilmiştir¹⁰.

- 1 -

شب تاریک و سنگستان و مو^{۱۱} مست

قدح از دست مو افتاد و نشکست

داشت نگه نیکو دارنده اش نگه

و گر نه صد قدح نفتاده بشکست

Gece karanlık, etraf taşlık ve ben sarhoşum,

Kadeh elimden düştü, kırılmadı.

Koruyan, onu iyi korudu;

(Değil mi ya) yüz tane kadeh düşmeden kırıldı.

- 2 -

دیرم^{۱۲} خدایا تن محنت کشی

خدایا دلی حسرت کشی دیرم

ز شوق مسکن و داد غریبی

بسینه آتشی دیرم خدایا

Sıkıntı çeken bir bedenim var Allah'ım!

Hasret çeken bir yüreğim var Allah'ım!

Barınak arzusu ve kimsesizlik sıkıntısından,

Göğsümde bir ateş var Allah'ım!

⁹ Anbarcıoğlu, Meliha, "Çağdaş İran Nazmında Edebî Türler", *Doğu Dilleri Dergisi*, c. 2, S.1, s. 5, Ankara 1971.

¹⁰ Yazıcı, s. 371.

¹¹ مو = من

¹² دیرم = دارم

- 3 -

زدست دیده و دل هر دو فریاد
هر آنچه دیده بیند دل کند یاد
بسازم خنجری نیشش ز پولاد
زنم بر دیده تا دل گردد آزاد

*Göz ve gönül, her ikisinin elinden elaman!
Göz ne görse gönül onu anıyor.
Polat bir hançer yapayım (da),
Gönül serbest kalsın diye göze vurayım.*

- 4 -

هر آنکس عاشقست از جان نترسد
عاشق از کنده و زندان نترسد
دل عاشق بود گرگ گرسنه
که گرگ از هی هی چوپان نترسد

*Âşık olan kimse canından korkmaz,
Âşık bağlanmaktan, zindandan korkmaz.
Aşığın gönlü, aç kurt gibidir,
Kurt, çobanın hey hey demesinden korkmaz.*

- 5 -

خوشا آنان که هر شامان ته^{۱۳} وینند^{۱۴}
سخن وا ته^{۱۵} کِرِن^{۱۵} وا ته نشینند
گرم دسرس^{۱۶} نبی^{۱۷} آیم^{۱۷} ته وینم^{۱۸}

ته = تو^{۱۳}

وینند = بینند^{۱۴}

وا کِرِن = وا کنند^{۱۵}

بشم^{۱۹} آنان بوینم^{۲۰} که ته وینند

*Ne mutlu onlara ki, her akşam seni görürler,
Seninle konuşur ve seninle otururlar.
Eğer gelip seni görme imkânım olmasa,
Akşam seni görenleri göreyim.*

- 6 -

خوشا آنان که از پا سر ندونند^{۲۱}
میان شعله خشک و تر ندونند
کنشت و کعبه و بتخانه و دیر
سرائی خالی از دلبر ندونند

*Ne mutlu onlara ki, ayaktan başı ayırt edemezler.
Aydınlıkta, yaşı kuruyu bilmezler.
Kiliseyi, Kâbe, puthane ve ateşkedeyi,
İçinde sevgili bulunmayan bir saray görmezler.*

- 7 -

مکن کاری که بر پا سنگت آید
جهان با این فراخی تنگت آید
چو فردا نامه خواهون^{۲۲} نامه خواهند
ترا از نامه خواندن تنگت آید

دسرس = دست رس، امکان¹⁶

نبی = نبود، نباشد¹⁷

وینم = بینم¹⁸

بشم = بشام¹⁹

بوینم = ببینم²⁰

ندونند = ندانند²¹

نامه خواهون = نامه خواهان²²

*Ayağımı taşa değdiren işi yapma,
Cihan genişliğine rağmen sana dar gelir.
Yarın kitap isteyenler kita(bını) isterler,
Sana kitab(ını) okumaktan ar gelir.*

- 8 -

غم عشقت بیابان پرورم کرد
هوای بخت بی بال و پرم کرد
بمو گفتم صبوری کن صبوری
صبوری طرفه خاکی^{۲۳} بر سرم کرد
*Aşkın bana sahraları sevdirdi,
Murat arzusu, beni kolsuz kanatsız bıraktı.
Bana dedin sabırlı ol, sabırlı!
Sabır, başıma taze toprak saçtı^{۲۴}.*

- 9 -

الهی گردن گردون شود خُرد
که فرزند جهان را جملگی بُرد
یکی نایه^{۲۵} فلانی^{۲۶} زنده وا بی^{۲۷}
همه گویند فلان بن فلان مرد
*Ya Rabbi, feleğin çarkı kırılsın!
Çünkü dünyanın bütün evlatlarını götürdü.
Kamış boylu biri^{۲۸} yaşıyor olsa,
Hepsi de "Filan oğlu filan öldü" derler.*

^{۲۳} طرفه خاکی = خاک که تر و تازه باشد، خاک قبر تازه کنده شده.

^{۲۴} Başına taze toprak saçılmak: Ölünün üzerine toprak atmak.

^{۲۵} نایه = نای

^{۲۶} نایه فلانی = کسی نای قد

^{۲۷} زنده وا بی = زنده وا بود

^{۲۸} Kamış boylu biri demekle şair kendini kastediyor.

- 10 -

دگر شو^{۲۹} شد که مو جانم بسوزد
 گریبان تا بدامانم بسوزد
 برای خاطر یک سبز رنگی^{۳۰}
 همی ترسم که ایمانم بسوزد
*Yine gece oldu, canımı yakar,
 Yakamdan ta eteğime kadar yakar.
 Bir tüyü yeni göverenin hatırı için,
 Korkarım ki imanımı yakar.*

- 11 -

خوشا آنان که سودای تو دیرند^{۳۱}
 که سر پیوسته در پای تو دیرند
 بدل دیرم^{۳۲} تمنای کسانای
 که اندر دل تمنای تو دیرند
*Ne mutlu onlara ki, sana sevdalıdırlar,
 Başları daima senin ayağındadır^{۳۳}.
 Gönlümde o kimselerin arzusunu taşıyırım,
 Ki gönüllerinde senin arzun vardır.*

- 12 -

خوشا آنان که هر ازبر ندانند
 نه حرفی وا نویسند نه بخوانند

²⁹ شو = شب

³⁰ سبز رنگی = جوان یا دختر که تازه قدم زده باشد به جوانی

³¹ دیرند = دارند

³² دیرم = دارم

³³ سر در پای تو دیرند = برای تو سجده کنند

چو مجنون رو نهند اندر بیابان
در این کوها رون^{۳۴} آهو چراندند
*Ne mutlu onlara ki, her ezberi bilmezler,
Ne bir harf yazarlar ne de okurlar.
Mecnun gibi çöllere yüz döndürüp,
Gider bu dağlarda ceylan gibi otlarlar.*

- 13 -

مو که یارم سر یاری ندارد
مو که دردم سبکباری ندارد
هنو^{۳۵} واجن^{۳۶} که یارت خواب نازه^{۳۷}
چنو^{۳۸} خوابه^{۳۹} که بیداری ندارد
*Ben, yâri kendine yar olmayan kimseyim,
Ben, derdi hafiflemeyen kimseyim.
(Diyorlar) meyve topla, yârin naz uykusundadır;
Nasıl bir uyku ki bu, uyanması yoktur.*

- 14 -

شوانم^{۴۰} خواب در مرز گلان^{۴۱} کرد
گلم وا چید و خوابم را زیان کرد

³⁴ رون = روند

³⁵ هنو = یک میوه ای

³⁶ واجن = وا چن

³⁷ نازه = ناز است

³⁸ چنو = چنان

³⁹ خوابه = خوابست

⁴⁰ شوانم = شبانم

⁴¹ گلان = گلها

باغبان دید که مو گل دوست دیرم
هزاران خار بر گل پاسبان کرد
*Geceler beni, rüyada gül tarlasına götürdü,
Gülümü topladı ve uykumu ziyan etti.
Bağban bizi dost gülüne sahip görünce,
Binlerce dikenin gülün yanına bekçi dikti.*

- 15 -

مرا نه سر نه سامان آفریدند
پریشانم پریشان آفریدند
پریشان خاطران رفتند در خاک
مرا از خاک ایشان آفریدند
*Benim için ne mal ne mülk yaratılmadı,
Perişanım, perişan yaratıldım.
Gönlü kırılmışlar toprak olup gittiler,
Ben de onların toprağından yaratıldım.*

- 16 -

فلک زار و نزارم کردی آخر
جدا از گلعدارم کردی آخر
میان تخته نردم نشاندی
شش و پنجه^{۴۲} بکارم کردی آخر
*Ağlatıp inletti felek beni sonunda,
Gül yüzlümden ayrı etti sonunda.
Teneşir tahtasına koydu da beni,
Şeş beşe düşürdü işimi sonunda.^{۴۳}*

^{۴۲} شش و پنجه = تعبیری در بازی طاس گرفتن

^{۴۳} Şeş beşe düşürmek: Belirsizliğe bırakmak.

- 17 -

مو آن رندم که نامم بی^{۴۴} قلندر
نه خوان دیرم نه مان دیرم نه لنگر
چو روز آیه^{۴۵} بگردم گرد کویت
چو شو آیه بخشتی وا نهم سر

*Ben, adı kalender olan o rindim,
Ne evim, ne barkım, ne sığınağım var.
Sabah olunca senin mahallenin çevresinde dolanır,
Gece olunca bir kerpice başımı koyarım.*

- 18 -

مسلمانان سه درد آمو^{۴۶} بیکبار
غریبی و اسیری و غم یار
غریبی و اسیری سهل وا بو^{۴۷}
غم یار مشکله^{۴۸} تا چون شود کار

*Müslümanlar, üç dert bir defada geldi!
Gariplik, esirlik ve yar derdi.
Gariplik ve esirlik kolaydır da,
Yar derdi zor, ona ne vakte dek dayanılır?*

- 19 -

دل مو بی^{۴۹} ته^{۵۰} دایم بی قرار

⁴⁴ بی = بود

⁴⁵ آیه = آید

⁴⁶ آمو = آمد

⁴⁷ بو = بود

⁴⁸ مشکله = مشکست

⁴⁹ بی ته = بی تو

بجز آزار مو کاری ندار

دوس^{۵۱} بر سر زنه چون طفل بد خو

ز عبرت روز و شو اینش مدار

*Sensiz, benim gönlüm, sürekli durulmazdır,
Bana eziyet etmekten başka işin olmasın.
Huysuz çocuk gibi iki elini başına koyup,
İbret için gece gündüz bunu yapıp durma.*

- 20 -

دیدم آلاله ای در دامن خار

وا تم^{۵۲} آلالیا کی جینمت^{۵۳} بار

بگفتا باغبان معذور دار

درخت دوستی دیر آورد بار

*Gülün eteğinde bir lale gördüm,
Sordum, ey lale meyveni ne zaman dererim?
Dedi ey bağban, kusura kalma!
Dostluk ağacı geç meyve verir.*

- 21 -

دمی بوره^{۵۴} بوین^{۵۵} حالم ته دلبر

دلتم تنگه^{۵۶} شبی با مو بسر بر

50 ته = تو

51 دس = دست

52 وا تم = رفتم

53 جینمت = چینمت

54 بیآ، به آی (be-vere) بوره = بوره

55 بوین = بین

56 تنگه = تنگست

ته گل بر سر زنی ای نو گل مو
بجای گل زخم مو دست بر سر

Bir an olsun halimi gör, ey dilber!
Gönlüm daralmış, bir geceyi (de) benle geçir.
Başına gül takıyorsun ey benim taze gülüm!
Gül yerine, başına ben elimi koyayım.

- 22 -

مو که سر در بیابانم شو و روز
سرشک از دیده بارانم شو و روز
نه تب دیرم نه جایم میکند درد
همی دونم⁵⁷ که نالانم شو و روز

Gece gündüz çöllerde dolanan ben,
Gece gündüz gözyaşı yağdıran ben.
Ne bitkinim, ne yerimden rahatsız,
Bildiğim şu, ağlarım gece gündüz.

- 23 -

ته که ذونبی⁵⁸ بمو چاره بیاموز
که این تیره شوان وا که⁵⁹ کیرم⁶⁰ روز
گهی واژم⁶¹ که کی بی روز وای⁶²
گهی واژم که هرگز وای نبی روز

⁵⁷ دونم = دانم

⁵⁸ ذونبی = دانی

⁵⁹ وا که = با که

⁶⁰ کیرم = کُتم

⁶¹ واژم = گویم

⁶² وای بی = وا بوَد

*Sen bilirsin, bana çareyi öğret,
Bu karanlık gecelerde kimle sabah edeyim?
Bazen diyorum, bu gündüz ne zaman bitecek?
Bazen diyorum, gün asla doğmayacak mı?*

- 24 -

غم درد مو از عطار میپرس
درازی شو از بیمار میپرس
خلایق جملگی احوال پرسند
ته که جان و دلی یکبار میپرس

*Bizim derdimizin acısını Attar'dan⁶³ sor,
Gecenin uzunluğunu hastadan sor.
İnsanların hepsi hatır sorarlar,
Sen ise, hem canı hem gönlü birden sor.*

- 25 -

شب تار است و گرگان میزنند میش
دو زلفونت⁶⁴ حمایل کن بوره پیش
از آن لنج لبّت بوسی بمو ده
بگو راه خدا دادم بدرویش

*Gece karanlık ve kurtlar koyunları kapmakta,
İki zülfünü hamail yap da öne çık ey sevgili!
O dudağının ucundan bana bir buse ver,
De ki Allah yoluna dervişe sadaka verdim.*

- 26 -

گلی که خودم بدادم پیچ و تابش

⁶³ Attar: Attar-ı Nişâbûrî. Mantıku't-tayr yazarı, sufi şâir ve müellif.

⁶⁴ دو زلفانت

به آب دیدگانم دادم آبش
بدرگاه الهی کی روا بو
گل از مو دیگری گیره⁶⁵ گلابش

*Kendim buruşturduğum o gülün,
Gözyaşlarımla verdim suyunu.
Allah katında nasıl reva olur ki,
Gül benimken, gül suyunu başka birisi alsın?*

- 27 -

دلا دنگم دلا دنگم دلا دلا دنگ
زدستم شیشه ناموس بر سنگ
همه وا ژن⁶⁶ بمو بی نام و ننگی
کسیکه عاشقه چشم نام و چشم ننگ؟

*Sersemim gönül, sersemim gönül, sersemim,
Ar şişesi elimden taşta değdi.
Herkes bana sen değersiz, utanmazsın diyor;
Âşık olan kimseye değer nedir, utanma ne?*

- 28 -

وای آن روزیکه در گورم کِرن⁶⁷ تنگ و ریژن⁶⁸
بر سرم خاک و خس سنگ
نه پای آنکه از یاران گریزم
نه دست آنکه با موران کنم جنگ

⁶⁵ گیره = گیرد

⁶⁶ وا ژن = وا همی گویند، نکوهش می کنند

⁶⁷ کِرن = کنند

⁶⁸ ریژن = ریزند

*Vay o güne ki, beni dar mezara koyarlar,
Başıma toprak ve çakıl atarlar.
Ne dostlardan kaçmaya gücüm vardır (o gün),
Ne de karıncalarla savaşmaya mecalim.*

- 29 -

دلا پوشم زدستت جامه نیل
نهم داغ غمت چون لاله بر دیل
دم از مهترت زنم همچون دم صبح
از این دم نادم صور سرافیل

*Ey gönül, senin elinden telis giysi giyerim,
Hüznünün dağımı lale gibi yüreğime basarım.
Sevginden, sabah rüzgârı gibi soluk veririm,
Bu soluğumdan pişmandır, İsrâfil'in borusu.*

- 30 -

خداوندا مو بیزارم از این دل
شو و روزان در آزارم از این دل
زبس نالیدم از نالیدنم تنگ
زمو بستان که بیزارم ازین دل

*Ey Allah'ım, bezginim bu gönülden,
Gece gündüz ezadayım gönülden.
Çok inledim, inlemekten usandım,
Al onu benden, bıkmışım bu gönülden.*

- 31 -

مگر شیر و پلنگی ای دل ای دل
بمو دایم بجنگی ای دل ای دل

اگر دستم رسد خونت بریجم^{۶۹}
بوینم تا چه رنگی ای دل ای دل
Aslan mısın, yoksa kaplan mı gönül?
Daim benle savaşmadasın, gönül!
Eğer gelse elimden, dökerim kanını,
Ne renksin diye sen, ey gönül, gönül!

- 32 -

دلا غافل ز سبجانی چه حاصل
مطیع نفس شیطاننی چه حاصل
بود قدر تو افزون از ملایک
تو قدر خود نمی دانی چه حاصل
Ey gönül, Allah'tan habersizsen ne olur?
Şeytani nefse uyarsan, ne olur?
Daha yüceyken melekten değerin,
Bilmezsen kendi kadrini, ne olur?

- 33 -

خدایا داد از این دل داد از این دل
که یک دم مو نگشتم شاد از این دل
چو فردا داد خواهان داد خواهند
بگویم صد هزاران داد از این دل
Medet Allah'ım, medet bu gönülden!
Bir an şad olmadım ben bu gönülden.
Yarın hak isteyenler hak isteyince,
Diyeyim, yüz bin medet bu gönülden!

⁶⁹ بریجم = بریزم

- 34 -

الهی و^{۷۰} کیشم^{۷۱} و^{۷۲} کیشم؟^{۷۳}
 مو که بی دست و پایم و^{۷۴} کیشم؟
 همه از در برانند و^{۷۵} تو آیم؟^{۷۶}
 تو گر از در بیرونی و^{۷۷} کیشم؟
İlahi, vah çekerim, vah çekerim?
Elsizim ayaksızım, vah çekerim?
Kovar herkes beni, sana gelirim,
Sen de kovar isen, eyvah çekerim?

- 35 -

الهی گر بواجم^{۷۸} دُر نه و^{۷۹} اجم
 ته دانی حاجتم را مو چه و^{۸۰} اجم؟
 اگر بنوازیم حاجت روا کن
 اگر محروم سازی مو چه و^{۸۱} اجم؟^{۸۲}
İlahi, eğer dilek dilesen inci dilemem,
Sen dileğimi biliyorsun, ne dileyeyim?
Eğer beni seversen, dileğimi ver,
Eğer mahrum edersen, ne yapayım?

- 36 -

⁷⁰ و^{۷۰} = ای وای، تأسف

⁷¹ و^{۷۱} کیشم = وای وای می کشم

⁷² کیشم = کشم

⁷³ و^{۷۳} تو آیم = به تو آیم

⁷⁴ و^{۷۴} اجم = حاجت طلب کنم از خدا

⁷⁵ و^{۷۵} اجم = سازم، کنم

اگر آئی بجانت وا نوازم
وگر نائی زهجرانت گدازم
بیا دردی که داری بر لبم نه
بمیرم یا بسوزم یا بسازم

*Eğer gelirsen, canını severim,
Eğer gelmezsen, ayrılığundan eririm.
Gel, sahip olduğun şarabı dudağıma koy,
Ya öleyim, ya yanayım, ya düzeleyim.*

- 37 -

دو زلفونت بود تار ربابم
چه میخواهی ازین حال خرابم
تو که با مو سر یاری نداری
چرا هر نیمه شو آئی بخوابم؟

*İki zülfün sazımın teli olur,
Bu yıkık halimden ne istiyorsun?
Sen bana yar olma derdinde değilsin,
Niçin, her gece yarısı rüyama giriyorsun?*

- 38 -

مو آن آزرده بی خانمانم
مو آن محنت نصیب سخت جانم
مو آن سرگشته خارم در بیابان
که هر بادی وزد پیشش دوانم

*Ben, o incinmiş, evsiz barksızım,
Ben, o kısmeti zorluk olan canı pekim.
Ben, ovada dönen o dikenim,*

Her rüzgâr esişte önü sıra koşarım.

- 39 -

بصحرا بنگرم صحرا ته وينم
به دريا بنگرم دريا ته وينم
بهر جا بنگرم كوه و در و دشت
نشان از قامت رعنا ته وينم

*Ovaya bakarım, ovayı sen görürüm,
Denize bakarım, denizi sen görürüm.
Dağ, taş, ova her nereye bakarsam,
Senin güzel boyundan nişan görürüm.*

- 40 -

نمی دانم كه رازم وا كه واژم
عمر سوز و گدازم وا كه واژم
چه واژم هر كه زونه بنگره فاش
دگر راز و نیازم وا كه واژم؟

*Sırrımı kiminle söyleşeyim, bilmiyorum,
Yanmış erimiş ömrümü, kiminle söyleşeyim?
Bakınca apaçık bilen kimseye ne diyeyim?
Artık sırrımı, dileğimi kiminle konuşayım?*

- 41 -

بوره سوته^{۷۶} دلان گردهم آئیم
سخن وا هم کریم غم وا نمائیم
تَرازو آوریم غمها بسنجیم

سوته = سوخته⁷⁶

هر آن غمگین تریم وزین تر آئیم
Gönlü yanmışlar, çevreme gelin!
Birlikte konuşup, dertleşelim.
Terazi getirelim, dertleri(mizi) tartalım.
Hangimiz daha dertli ise, iki kat fazla sayılalım.

- 42 -

بوره یک شو منور کن و ثاقم
مهل در محنت و درد و فراقم
بطاق جفت ابروی تو سوگند
که مو جفت غمم تا از تو طاقم
Bir gece geliver de odamı nurlandır.
Beni sıkıntı, dert ve ayrılıkta bırakma.
Bir çift kaşının kemerine yemin olsun ki,
Ben senden tek oldukça gam ile birlikteyim.

- 43 -

مو آن بحریم که در ظرف آمدستم
چو نقطه بر سر حرف⁷⁷ آمدستم
بهر الفی الفِ قدّی بر آیه⁷⁸
الفِ قدّم که در الف آمدستم
Ben, bir kap içine girmiş denizim,
Söz başında⁷⁹ gelen nokta gibiyim.
Her bin yılda bir elif boylu gelir,
Bin yılda bir gelen elif boyluyum.

⁷⁷ سر حرف = یعنی کلمه بسمله

⁷⁸ آیه = آید

⁷⁹ "Besmele"nin ilk harfi olan "ba" harfindeki noktayı kastediyor. İslamiyette söze "besmele" ile başlanır.

- 44 -

مو که چون اشترم قانع بخارم
خوراکم خار و خرواری ببارم
ازین خرج قلیل و بار سنگین
هنوز از روی مالک شرمسارم

*Dikene doymuş deve gibiyim,
Yemeğim diken, yüküm karaçalıdır.
Bu azıcık kazanç ve ağır yükten dolayı,
Sahibime karşı utanç içindeyim.*

- 45 -

بشم^{۸۰} و اشم ازین عالم بدر شم
بشم از چین و ماچین دورتر شم
بر دلدار پیغامی فرستم
که گر دوری خوشه، من دورتر شم

*Gideyim, gideyim, bu âlemden gideyim,
Çin'den, Maçin'den daha öteye gideyim.
Sevgilinin katına haber saldım,
Uzak olmak hoşuna gidiyorsa, daha öteye gideyim.*

- 46 -

بوره روزی که دیدار ته وینم
گل و سنبل بدیدار ته چینم
بوره بنشین برم سالان ماهان
که تا سیرت بوینم نازنینم

Bir gün gel de yüzlerini göreyim,

⁸⁰ بشم = بشوم یعنی بروم

*Seni görmekle gül ve sümbül dereyim.
Gel otur yanıma aylar yıllarca,
Nazlı boylum ben seni seyredeyim.*

- 47 -

نزونم⁸¹ مو که سرگردان چرایم
گهی گریان گهی نالان چرایم
همه درمانشان بی درد داران
نزونم مو که بی درمان چرایم

*Bilmiyorum, ben neden dolanıp durmaktayım?
Niçin bazen ağlayıp, feryat eylemekteyim?
Bütün dertlilerin hep var iken dermanları,
Bilmiyorum, ben neden dermansız kalmaktayım?*

- 48 -

دلم زار و حزینه چون ننالیم؟
وجودم آتشیننه چون ننالیم؟
بمو واجن⁸² که چون و چند نالی
چو مرگم در کمینه چون ننالیم؟

*Gönlüm sızılı, hazin, nasıl ağlamayayım?
Bedenim ateş gibi, nasıl ağlamayayım?
Bana diyorlar: "Niçin, ne vakte dek ağlarsın?"
Ölümüm pusudayken, nasıl ağlamayayım?*

- 49 -

غمم غم بی و غمخوار دلم غم
غمم هم مونس و هم یار و همدم

⁸¹ نزونم = ندانم

⁸² واجن = همی گویند

غمم نهله^{۸۳} که مو تنها نشینم
مریزا، بارک الله، مرحبا غم
*Dert, bana dert; dert, gönlümün dertleneni olsun,
Dert bana hem arkadaş, hem yar, hem yoldaş.
Dert bırakmaz ki beni yalnız kalayım.
Çekinme, hoş geldin, merhaba dert!*

- 50 -

بی ته گلشن چو زندانه بچشم
گلستان آذرستانه بچشم
بی ته آرام و عمر و زندگانی
همه خواب پریشانه بچشم
*Sensiz gülşen, gözüme zindan gibidir,
Gül bahçesi, gözüme yangın yeridir.
Sensiz sükûnet, ömür ve hayat,
Hepsi gözümde, perişan bir rüya gibidir.*

- 51 -

خوش آن ساعت که دیدار تو وینم
کمندِ عنبرین تارِ تو وینم
نوینه^{۸۴} خرمی هرگز دل مو
مگر آندم که رخسار تو وینم^{۸۵}
*Ne güzeldir o an ki, senin yüzün görürüm,
Amber kokan saçının kemendini görürüm.
Gönlüm, mutluluğu asla göremez,*

⁸³ نهله = نهله، نگذارد

⁸⁴ نوینه = نبیند

⁸⁵ وینم = بینم

Ancak o zaman ki, yüzün görürüm.

- 52 -

دلم دورست و احوالش ندونم⁸⁶
کسی خواهد که پیغامش رسونم⁸⁷
خداوندا زمرگم مهلمتی ده
که دیداری بدیدارش رسونم

*Gönlüm sevgiliden uzak, hallerini bilemem,
Ona haber salmaya biri gerek.
Allah'ım, ölümüm için biraz mühlet ver ki,
Bir bakışı(mı), onu görmeye ulaştırayım.*

- 53 -

بی ته بالین سیه ماره⁸⁸ بچشم
بی ته روزان شو تاره⁸⁹ بچشم
بی ته هرگه شوم سیر گلستان
گلستان سربسر خاره بچشم

*Sensiz yastık, gözüme karayılandır,
Sensiz günler, gözüme karanlık gecedir.
Sensiz, ne zaman gül bahçesine varsam,
Gülistan baştanbaşa gözüme dikenlidir.*

- 54 -

اگر چشم بدوزی دو⁹⁰ ته خواهم

⁸⁶ ندونم = ندانم

⁸⁷ رسونم = رسانم

⁸⁸ ماره = مارست

⁸⁹ تاره = تارست

⁹⁰ دو = بدوز

وگر جسمم بسوجی^{۹۱} سو^{۹۲} ته خواهم
اگر باغم بری بر چیدن گل
گلِ هم‌رنگ و هم بوی ته خواهم

*Eğer gözümü dikersen dik, seni isterim,
Eğer bedenimi yakmak istersen yak, seni isterim.
Eğer gülünü dermek için bağımlı yakarsan,
Senin rengârenk ve kokulu gülünü isterim.*

- 55 -

مو که افسرده حالم چون ننام؟
شکسته پر و بالم چون ننام؟
همه گویند: فلانی، ناله کم کن!
ته آئی در خیالم چون ننام؟

*Bitkin bir haldeyim ben, nasıl inlemeyeyim?
Kolum kanadım kırık, nasıl inlemeyeyim?
Herkes diyor: "Hey kimse! Birazcık az inle!"
Sen gelirsin yâdıma, nasıl inlemeyeyim?*

- 56 -

مو از جور بتان دل ریش دیرم
زلاله داغ بر دل بیش دیرم
چو فردا نامه خوانان نامه خوانند
مو از خجالت سری در پیش دیرم

*Benim, güzeller cefasından gönlüm yaralı,
Gönlümdeki yanık, laleninkinden daha fazla.
Yarın kitap okuyanlar, kitap(ları) okurlar,*

⁹¹ بسوجی = بسوزی

⁹² سو = بسوز

Benim, utancımdan başım önümde olur.

- 57 -

به آهی گنبد خضرا بسوجم⁹³
فلک را جمله سر تا پا بسوجم
بسوجم ار نه کارم را بساجی⁹⁴
چه فرمائی بساجی یا بسوجم؟

*Bir ah ile gök kubbeyi yakayım,
Baştan ayağa bütün feleği yakayım.
Muradımı yerine getirmezsен eğer, yak beni.
Buyruğun ne, yapıyor mu yoksa yakıyor musun?*

- 58 -

از آن دلخسته و سینه فکارم
که گریان در ته سنگ مزارم
بواجندم⁹⁵ که ته شوری نداری
سراپا شور دارم شر ندارم

*Ondan dolayıdır ki, gönlüm hasta ve sinem yaralı,
Senden dolayı, mezar taşım bile ağlıyor.
Eyvahlar etmekteyim ki, sen heyecan duymuyorsun,
Baştan ayağa heyecan doluyum ben, ter değil.*

- 59 -

بشو، محو رخ مهپاره هستم

⁹³ بسوجم = بسوزم

⁹⁴ بساجی = بسازی

⁹⁵ بواجندم = وا زندم، ای وای می کشم

برو، زار و درد و غم، بیچاره هستم

تو داری در مکان خود قراری

مویم که در جهان آواره هستم

Gece, senin ay parçası yüzünün perişanıyım,

Gündüz inlemekli, dertli, gamlı ve çaresizim.

Sen, kendi yerinde sabit durmaktasın,

Dünyada avare olansa benim.

- 60 -

گلستان جای تو نازنینم

مو در گلخن به خاکستر نشینم

چه در گلشن چه در گلخن چه صحرا

چه دیده وا کرم⁹⁷ جز ته نوینم⁹⁸

Senin yerin gülistandır, ey nazlı boylum!

Ben külhanda, kül ile otururum.

İster gülşen, ister külhan, isterse sahra olsun,

Baktıkça ben, senden başkasını göremem.

- 61 -

غم عالم همه کردی بیارم

مگر مو لوک مست سر قطارم

مهارم کردی و دادی بناکس

فزودی هر زمان باری بیارم

Bütün dünyanın yükünü sırtıma yükledin,

⁹⁶ برو = بروز، در روز

⁹⁷ دیده وا کرم = دیده وا کنم

⁹⁸ نوینم = نبینم

*Yoksa ben kervanın zebun ve mest başta gideni miyim?
Beni dizginledin ve bir değersizin eline verdin,
Her zaman yükümün üstüne yük ekledin.*

- 62 -

دلارا بی تو زار و ناتوانم
گل پر خار و پر خیس دیدگانم
همان دستان که وا ته⁹⁹ بو¹⁰⁰ بگردن
کنونش چون مگس بر سر زنانم

*Ey güzel, sensiz sızılı ve güçsüzüm,
Gül dikenle ve gözlerim yaşla dolu.
Seninleyken boynuna dolanan ellerim,
Şimdi başıma vurmakta, sinek varmış gibi.*

- 63 -

جگر پر درد تا کی آیم و شم؟¹⁰¹
زوصلت فرد تا کی آیم و شم؟
چرا گوئی که در کویم نیائی؟
مو تا کی با رخ زرد آیم و شم؟

*Ciğer dertle dolu, daha niceye dek gelip gideyim?
Kavuşman için yalnız, daha niceye dek gelip gideyim?
Niçin diyorsun, mahalleme gelmiyorsun diye?
Sararmış yüzümle ben, daha niceye dek gelip gideyim?*

⁹⁹ وا ته = با تو

¹⁰⁰ بو = بود

¹⁰¹ شم = شوم، روم

- 64 -

شوی نالم شوی شوگیر نالم
زدست یار بی تدبیر نالم
گهی همچون پلنگ تیر خورده
گهی چون شیر در زنجیر نالم

*Geceleyin inliyorum, geceleyin gece tutmuş inliyorum,
Yar elinden, tedbirsiz inliyorum.
Bazen ok yemiş kaplan gibi,
Bazen zincirdeki aslan gibi inliyorum.*

- 65 -

فلک بر هم زدی آخر اساسم
زدی بر خمیره نیلی لباسم
اگر داری برات از قصد جانم
بکن آخر ازین دنیا اساسم

*Felek, alt üst ettin temelimi sonunda,
Lacivert küpe vurdun giysimi sonunda.
Canımı almaya beratın varsa eğer,
Söküver kökümü bu dünyadan sonunda.*

- 66 -

مو که مست از می انگور باشم
چرا از نازنینم دور باشم؟
مو که از آتشت گرمی نوینم
چرا زدود محنت کور باشم؟

Ben ki üzüm şarabından mest olmuşum,

*Nazlı boylumdan niçin ayrı kalayım?
Ben senin ateşinden bir sıcaklık görmüyorum,
Mihnet dumanından niçin kör olayım?*

- 67 -

الهی دشمنت را خسته وینم
بسینه (اش) خنجری تا دسته وینم¹⁰²
سر شو¹⁰³ آیم احوالش بپرسم
سحر آیم مزارش بسته وینم

*İlahi, senin düşmanını yorgun göreyim,
Göğsünde hançeri, ta sapına kadar saplı göreyim.
Gece başladığında gelip halini sorayım,
Seher geldiğinde, mezarını kapanmış göreyim.*

- 68 -

اگر دستم رسد بر چرخ گردون
ازو پرسم که این چون است و آن چون؟
یکی را داده ای صد گونه نعمت
یکی را قرص جو آلوده در خون

*Eğer gücüm yetseydi, feleğin çarkına,
Sorardım bu nasıldır ve şu nasıl diye.
Birine vermişsin yüz çeşit nimet,
Birine kanla yoğrulmuş arpa ekmeği.*

- 69 -

گلی کِشتم پی الوند دامان

¹⁰² برای وزن این مصرع باید همین باشد: بسینه خنجری تا دسته وینم

¹⁰³ سر شو = سر شب

أوش^{۱۰۴} از دیده دادم صبح و شامان
وقت آن بی که بویش وا مو آئی
بره^{۱۰۵} بادش بره سامان بسامان

*Bir gül ekdim Elvend Dağı eteklerine,
Suyunu gözyaşından verdim sabah ve akşamları.
Onun kokusunu tam bana getirmek vakti iken,
Götürür onu rüzgâr, götürür ilden ile.*

- 70 -

نوی ناله غم اند و ته دونه^{۱۰۶}
عیار قلب خالص بو^{۱۰۷} ته دونه
بوره سوته^{۱۰۸} دلان وا هم^{۱۰۹} بنالیم
که قدر سوته دل سوته دونه

*Gam iniltisinin nağmeleri (bu) ve sen biliyorsun,
Safi kalbin ölçüsüydü (bu) ve sen biliyorsun.
Gelin ey yüreği yanmışlar, birlikte ağlayalım,
Çünkü yanmışın değerini yanmış bilir.*

- 71 -

نسیمی کز بُن آن کاکل آيو^{۱۱۰}
مرا خوشتر زبوی سنبل آيو

¹⁰⁴ أوش = آبش

¹⁰⁵ بره = بَرَد

¹⁰⁶ دونه = دانی

¹⁰⁷ بو = بود

¹⁰⁸ سوته = سوخته

¹⁰⁹ وا هم = با هم

¹¹⁰ آيو = آید

چو شو گیرم خیالت را در آغوش
سحر از بستم بوی گل آيو
*O kâkülün kökünden gelen esinti,
Bana sümbül kokusundan hoş gelir.
Gecede hayalini kucakladığım zaman,
Seherde yatağımdan gülün kokusu gelir.*

- 72 -

سری دارم که سامانش نمی بو¹¹¹
غمی دارم که پایانش نمی بو
اگر باور نداری سوی من آی
بوین¹¹² دردی که درمانش نمی بو
*Malı mülkü olmayan bir başım var,
Sonu hiç gelmeyen bir derdim var.
Eğer inanmıyorsan, benim tarafıma gel,
Dermanı hiç bulunmayan derdi gör.*

- 73 -

غم عشق ته کی در هر سر آیو؟
همائی کی بهر بوم و بر آیو؟
ز عشقت سر فرازان کام یابند
که خور اول بکھساران بر آیو
*Senin aşkının derdi, nasıl her başa gelsin?
Hüma kuşusun, nasıl her yere yurda konarsın?*

¹¹¹ نمی بو = نمی بود

¹¹² بوین = ببین

*Senin aşkından başı dik olanlar murat alırlar.
Çünkü güneş, önce dağlara vurur.*

- 74 -

دلم از درد ته دایم غمینه^{۱۱۳}
ببالین خشتم و بستر زمینه
همین جرمم که مو ته دوست دیرم
نه هرکت دوست دیره^{۱۱۴} حش اینه!^{۱۱۵}

*Gönlüm senin derdinden her zaman gamlıdır,
Yastığım taştır ve yatağım yer.
Seni sevmek midir benim bu suçum?
Seni her sevenin hali, böyle değildir.*

- 75 -

چو مو یک سوته دل پروانه ای نه
بعالم همچو مو دیوانه ای نه
همه ماران و موران لانه دیرن^{۱۱۶}
من دیوانه را ویرانه ای نه

*Benim gibi gönlü yanmış bir pervane var mı? Yok,
Dünyada benim gibi bir divane var mı? Yok.
Bütün kurdun, kuşun yuvası vardır,
Ben divanenin bir viranesi yok.*

- 76 -

دلم از عشق خوبان گیج و ویجه^{۱۱۷}

¹¹³ غمینه = غمگین است

¹¹⁴ دیره = دارد

¹¹⁵ اینه = اینست

¹¹⁶ دیرون = دارند

مژه بر هم زخم خونآوه^{۱۱۸} ریجه^{۱۱۹}

دل عاشق مثال چوب تری

سری سوجه،^{۱۲۰} سر خونآوه ریجه

*Gönlüm güzeller aşkından karma karışık,
Kanlı gözyaşı döken kirpiklerimi kırıyorum.
Âşığın gönlü yağ çubuk gibidir,
Bir ucu yanar, bir ucu kanlı gözyaşı döker.*

- 77 -

بی ته یک دم دلم خرم نمونه؟^{۱۲۱}

وگر روی ته وینم غم نمونه؟

اگر درد دلم قسمت نمایند

دلی بی درد در عالم نمونه؟

*Sensiz, bir an gönlüm sevinç görür mü?
Eğer yüzünü görsem, gam görür mü?
Gönlümün derdini taksim etseler eğer,
Âlemde dertsiz bir gönül görünür mü?*

- 78 -

در این بوم بر آنم پرورش نه

شوانم جا و روزانم خورش نه

سری دیرم^{۱۲۲} که مغزی اندرونی

¹¹⁷ گیج و ویجه = گیج و پیچ است

¹¹⁸ خونآوه = خونابه

¹¹⁹ ریجه = ریز است

¹²⁰ سوجه = سوزد

¹²¹ نمونه = نمون است

تنی دیرم که پروای سرش نه
*Bu yer yurttā geçimi olmayanım,
Geceler yeri, gündüzler yiyeceği olmayanım.
İçinde bir beyin olan bir başım var,
Bir bedenim var ki, başından korkusu yok.*

- 79 -

مورا درده^{۱۲۳} دلم خو کرده وا ته^{۱۲۴}
نزونی^{۱۲۵} درد دل ای بی وفا ته
بوره مو سوته دل وا ته سپارم
تو ذاتی^{۱۲۶} با دل و دل ذانه^{۱۲۷} با ته

*Benim hastalığım, gönlümün sana alışmış olmasıdır,
Gönül derdini bilmiyorsun sen, ey vefasız!
Gel, ben yanmış gönlü sana ısmarlıyorum,
Sen gönülle tanışsın, gönül seninle tanıştır.*

- 80 -

دل عاشق بیغامی بساجه^{۱۲۸}
خمار آلوده با جامی بساجه
مرا کیفیت چشم تو کافیهست
ریاضت کش ببادامی بساجه

¹²² دیرم = دارم

¹²³ درده = درد هست

¹²⁴ وا ته = با تو

¹²⁵ نزونی = ندانی

¹²⁶ ذاتی = دانی

¹²⁷ ذانه = داند

¹²⁸ بساجه = بسازد

*Âşığın gönlü, bir haberle düzelir,
İçki sarhoşu, bir kadehle ayılır.
Bana senin gözünün manalı bakışı yeter,
Riyazet çeken, bir bademle sevinir.*

- 81 -

هر آن دلبر که چشم مست داره
هزاران چون منی پا بست داره
میان عاشقان آن ماه سیما
چو شعر من بلند و پست داره
*Baygın bakışlı her bir güzel,
Binlerce benim gibi ayağı bağlıya sahiptir.
O ay yüzlünün âşıkları arasında,
Benim şiirim gibi yüce ve değersiz olanlar vardır.*

- 82 -

سرم چون گوی در میدان بگرده^{۱۲۹}
دل نه زعهد و نه زپیمان بگرده
اگر دوران بنامردان بمانه
نشینم تا دگر دوران بگرده
*Başım bir top gibi meydanda yuvarlansa da,
Gönlüm ne ahdinden ne yemininden döner.
Eğer devran namertlere kalsa da,
Yeni bir devran dönene dek beklerim.*

- 83 -

بکس درد دل مو وا تنی^{۱۳۰} نه

¹²⁹ بگرده = بگردد

¹³⁰ واتنی = وا توانستی، قابل، ممکن

که سنگ از آسمان انداختنی^{۱۳۱} نه
 بمو واجن^{۱۳۲} که ترک یار خود کن
 کسیس^{۱۳۳} یارم که ترکش وا تنی نه

*Kimse benim gönül derdimi çekebilir mi, hayır.
 Çünkü taş gökyüzünden atıldı, hayır.
 Bana diyorlar ki, sevgilini terk et,
 Sevgilim terkedilebilir birimdir ki, hayır.*

- 84 -

درخت غم بجانم کرده ریشه
 بدرگاه خدا نالم همیشه
 عزیزان قدر یکدیگر بدونید^{۱۳۴}
 اجل سنگست و آدم مثل شیشه

*Gam ağacı gönlümü yaralamıştır,
 Allah'ın dergâhında inliyorum daima.
 Hey insanlar, birbirinizin değerini bilin!
 Ecel bir taş ve insan bir cam misali.*

- 85 -

بلا رمزی زبالای ته باشه
 جنون قسمی زسودای ته باشه
 بصورت آفرینم این گمانه^{۱۳۵}

¹³¹ انداختنی = انداختنی

¹³² واجن = وا می گویند

¹³³ کسیس = کسی است.

¹³⁴ بدونید = بدانید

¹³⁵ گمانه = گمان نه

که پنهان در تماشای ته باشه
*Bela, senin yüceliğinden bir işarettir,
Delilik, senin sevdandan bir parça.
Görünüşte yaratılmış biriyim, buna şüphe yok.
Gizliden ise senin görüntüdür.*

- 86 -

از آن روزی که ما را آفریدی
بغیر از معصیت چیزی ندیدی
خداوندا بحق هشت و چارت^{۱۳۶}
زمو بگذر شتر دیدی ندیدی
*Bizi yarattığım o günden beri,
Günahtan başka bir şey görmedin.
Ey Allah'ım, sekiz ve dördünün aşkına!*¹³⁷
Benden kusurdan başka gördün mü? Görmedin.

- 87 -

دلت ای سنگدل بر ما نسوجی^{۱۳۸}
عجب نبود اگر خارا نسوجی
بسوجم تا بسوجانم^{۱۳۹} دلت را
در آذر چوب تر تنها نسوجی
Ey taş yürekli, kalbin bize yanmıyor,

¹³⁶ هشت و چار = یعنی با رقم ۸۴. شاعر اشاره می کند آن وقتی را که این مصرعها را در سال هشتاد و چهار خود سروده است.

¹³⁷ "Sekiz ve dört" rakamla yazıldığında "84" olur. Şair bu dörtlüğü söylediği zaman 84 yaşında olduğuna işaret ediyor.

¹³⁸ سوجی = نسوزی

¹³⁹ بسوجانم = بسوزانم

*(Ama) taşın yanmamasına şaşmamalı.
Ben senin kalbini yandırana dek yanarım,
Ateşte yalnız yaş odun mu yanar?*

- 88 -

خوشا آنان که الله یارشان بی
که حمد و قل هو الله کارشان بی
خوشا آنان که دایم در نمازند
بهشت جاودان بازارشان بی

*Dostu Allah olanlara ne mutlu!
İşleri hep "Fatih" ve "İhlas" tır.
Daima namaz kılanlara ne mutlu!
Onların alışverişleri ebedi cennettir.*

- 89 -

الاله ای کوهساران هفته ای بی^{۱۴۰}
بنفشه جو کناران هفته ای بی
منادی می کرم شهر و بشهر و
وفای گلعداران هفته ای بی

*Dağların şakayıkları bir haftalıktır,
Nehir kıyıların menekşesi bir haftalıktır.
Şehir şehir çağırıp duruyorum,
Gül yüzlülerin vefası bir haftalıktır.*

- 90 -

هر آن باغی که نخلش سر بدری
مدامش باغبان خونین جگر بی^{۱۴۱}

بی = بود^{۱۴۰}

بی = بود^{۱۴۱}

بباید کندش از بیخ و از بُن

اگر بارش همه لعل و گهر بی

Ağacı dışarı uzanan her bahçenin,

Bahçevanı hep yanık yürekli olur.

Meyvesi hep inci mercan olsa da,

Onu kökünden sökmek gerekir.

- 91 -

مسلسل زلف بر روی ته دیری^{۱۴۲}

گل و سنبل بهم آمیخته^{۱۴۳} دیری

پریشان چون کِری آن تار زلفان

بهر تاری دلی آویته^{۱۴۴} دیری

Yüzünde zülfünün zinciri vardır,

Gülün, sümbülün birbirine karışmış.

O zülfün tellerini nasıl dağıtıyorsun?

Her telinde bir gönül asılıdır.

- 92 -

اگر دردم یکی بودی چه بودی؟

اگر غم اندکی بودی چه بودی؟

ببالیتم حبیبی یا طیبیبی

ازین هر دو یکی بودی چه بودی؟

Eğer derdim bir olaydı, ne olurdu?

Eğer gamım az olaydı, ne olurdu?

Başucumda ya sevgili, ya doktor,

¹⁴² دیری = داری

¹⁴³ آمیخته = آمیخته

¹⁴⁴ آویته = آویخته

İkisinden biri olsaydı, ne olurdu?

- 93 -

دو چشمانت پیاله پُر زَمی بی
دو زلفانت خراج ملک ری بی
همی وعده کیری^{۱۴۵} امروز و فردا
ندونم^{۱۴۶} مو که فردای تو کی بی؟

*İki gözün, şarap dolu iki kadehtir,
İki zülfün, Rey şehrinin haracıdır.
Bugün, yarın diye söz veriyorsun,
Bilmiyorum, yarının ne zamandır?*

- 94 -

نگارینا دل و جانم ته داری
همه پیدا و پنهانم ته داری
نمیدونم که این درد از که دارم
همین دونم که درمانم ته داری

*Nazlı boylum, gönlüm, kalbim sendedir,
Görünen görünmeyenim sendedir.
Bilmiyorum, bu derdi kimden aldım?
Bildiğim şu, benim devam sendedir.*

- 95 -

ته که نوشم نه ای، نیشم چرائی؟
ته که یارم نه ای، پیشم چرائی؟
تو که مرهم نه ای ریش دلم را

¹⁴⁵ کیری = کنی

¹⁴⁶ ندونم = ندانم

نمک پاش دل ریشم چرائی؟
Sen şifam değilsin, zehrim niçinsin?
Sen yârim değilsin, önüm sıra niçinsin?
Sen gönül yarama merhem değilsin,
Gönlüm yarasına tuz serpenim niçinsin?

- 96 -

کسی که ره به بیدادم بره^{۱۴۷} نی
خبر بر سر و آزادم بره نی
تمام خوبرویان جمع گردند
کسی که یادت از یادم بره نی
Zulmüme yol açan o kimse yok,
Özgürlüğümü haber veren kimse yok.
Bütün güzel yüzlüler toplandılar,
Hatıranı, hatırımdan silen yok.

- 97 -

خدایا دل زمو بستان بزاری
نمی آید زمو بیمار داری
نمیدونم لب لعلت بخونم^{۱۴۸}
چرا تشنه است با این آبداری؟
Allah'ım, bu ağlayan gönlü benden al!
Hastalık çekmesi bana gelmiyor.
Bilmiyorum neden kızıl dudağın,
Bu kadar iştahla kanıma susamış?

¹⁴⁷ بره = برد

¹⁴⁸ بخونم = به خون من

KAYNAKÇA

- Anbarcıoğlu, Meliha, "Çağdaş İran Nazmında Edebî Türler", *Doğu Dilleri Dergisi*, c.2, S.1, Ankara 1971.
- Uryân, Baba Tâhir, *Dîvân*, nşr. Vahid-i Destgirdi, Tahran 1306 hş.
- , *Dîvân*, nşr. M. Derviş, Tahran 1984.
- , *Dîvân*, nşr. Muhammed Ali Sâdıki-i Yağma, Tahran 1984.
- Browne, Edward G., *A Literary History of Persia*, I-IV, Cambridge 1977.
- Destgirdi, Vahid, *Dîvân-i Kâmil-i Bâbâ Tâhir*, Tahran 1366 hş.
- Ethe, Hermann, *Târîh-i Edebiyyât-i Fârsî*, terc. Rızâzâde Şafak, Tahran 1958.
- Hamidi, M., *Bihîşt-i Sohan*, I-II, Tahran 1366 hş.
- Hidayet, Rızâ Kulî Hân, *Mecma'ul-fusahâ*, I-II, Tahran 1326 hş.
- Huart, Cl., "Nouveaux Quatrains de Baba Tahir", *Spiegel Memorial Volume*, nşr. J.J.Modi, Bombay 1908.
- Kumşâhî, Mehdî-i İlâhî, *Rubâiyyât-i Bâbâ Tâhir*, Tahran 1365 hş.
- Mirza Mehdi Khan, "The Quatrains of Baba Tahir", *JASB*, S.1, 1904.
- Nâtilhanleri, Pervîz, "Dobeytîhâ-yi Bâbâ Tâhir", *Peyâm-i Nov*, S.9, Tahran 1324.
- Râvendî, Muhammed b. 'Alî, *Râhatu's-sudûr*, Leiden 1921.
- Ray, S. B., "Baba Taher Oryan and his Roba'iyat", *Indo-Iranica*, Calcutta 1979, I-II,
- Şafak, Rızâzâde, *Târîh-i Edebiyyât*, Tahran 1360 hş.
- Safâ, Zebîhullah, *Gencîne-i Sohen*, Tahran 1366 hş., I-II.
- Safâ, Zebîhullah, *Târîh-i Edebiyyât der Îrân*, I-VIII, Tahran 1366 hş.
- Yazıcı, Tahsin, "Bâbâ Tâhir Uryân", *DİA*, İstanbul 1991, I-XLI.